
Biografii istorice transilvane XIV

Gabriela Adina Marco

**ROMÂNI, SÂRBI, SLOVACI
PE VALEA MUREȘULUI INFERIOR (1802-1918)**

Transylvanian Historical Biographies XIV

Gabriela Adina Marco

**ROMANIANS, SERBIANS, SLOVAKIANS
ON THE VALLEY OF THE LOWER MUREȘ RIVER
(1802-1918)**

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”
DIN CLUJ-NAPOCA

COMPLEXUL MUZEAL ARAD
DIN ARAD

Gabriela Adina Marco

**ROMÂNI, SÂRBI, SLOVACI
PE VALEA MUREȘULUI INFERIOR
(1802-1918)**

PREFAȚĂ CS I dr. Dumitru SUCIU
Traducere în limba engleză: prof. Ioana NISTOR

ARGONAUT PUBLISHING
EDITURA MEGA
Cluj-Napoca
2023

Colecția *Biografii istorice transilvane* este coordonată de CS I dr.dr. **Ela COSMA**, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Coperta colecției *Biografii istorice transilvane*: dr. **Adriana BOGDAN**, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI:

CS II dr. **Iosif Marin BALOG**

CS II dr. **Cecilia CÂRJE**

CS II dr. **Marius EPPEL**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MARCO, GABRIELA ADINA

Români, sârbi, slovaci pe Valea Mureșului Inferior : (1802-1918) / Gabriela Adina Marco ; pref.: CS I dr. Dumitru Suciu ; trad. în lb. engleză: prof. Ioana Nistor. - Cluj-Napoca : Argonaut : Mega, 2023

ISBN 978-606-085-155-4

ISBN 978-606-020-671-2

I. Suciu, Dumitru (pref.)

II. Nistor, Ioana (trad.)

Acest volum este dedicat *in memoriam*
preotului iconom stavrofor **Ștefan Păcurar** din Nădlac

Acest volum este dedicat
preotului **Milovan Milin**,
Parohia Ortodoxă Română Turnu, Pecica și Nădlac

Acest volum este dedicat
profesoarei **Miorița Totorean** din Nădlac

Acest volum este dedicat
părinților mei, **Ioan și Maria Marco**

CUPRINS

PREFAȚĂ (CS I dr. Dumitru SUCIU)	11
Lista abrevierilor	14
INTRODUCERE	15
CAPITOLUL I. CERCETĂRI ISTORIOGRAFICE PRIVIND RELAȚIILE ROMÂNNO-SLAVE PE VALEA MUREȘULUI INFERIOR	19
I. 1. Relațiile româno-slave reflectate de istoriografia românească	20
I. 2. Istoriografia relațiilor româno-slave ilustrată de studii ale autorilor de origine sârbă	39
I. 3. Abordări ale istoriografilor slovaci privind relațiile româno-slave	423
CAPITOLUL II. STABILIREA ETNICILOR DE ORIGINE SLAVĂ ÎN PĂRȚILE ARADULUI	53
II. 1. Relațiile româno-sârbe până la începutul secolului al XIX-lea: glorie, decădere și renaștere	53
II. 1. 1. Familia nobiliară Jakšić și primii sârbi stabiliți la Nădlac	53
II. 1. 2. Privilegiile ilirice	61
II. 1. 3. Zona de graniță de pe Mureș	63
II. 1. 3. 1. Răscoala lui Pera Segedinac	67
II. 1. 3. 2. Plecarea în Rusia
II. 2. Stabilirea etnicilor slovaci, formarea și evoluția comunităților slovace pe meleagurile arădene.....	74
CAPITOLUL III. REALITĂȚI DEMOGRAFICE PE VALEA MUREȘULUI INFERIOR. SECOLUL AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA	77
III. 1. Dimensiuni și delimitări administrativ-teritoriale	79
III. 2. Considerații istorico-geografice	81
III. 2. 1. Cadrul geografic	81
III. 2. 2. Sumare informații istorice și demografice privind localitățile de pe valea Mureșului Inferior.....	83
III. 2. 3. Dinamica localităților de pe Valea Mureșului Inferior	90
III. 3. Elementele identitare ale structurii etnice a populației	97
III. 4. Universul spiritual și dimensiunea identității confesionale	103
III. 5. Analiza structurii socio-profesionale a populației.....	109
III. 5. 1. Analiza populației din punctul de vedere al grupelor de vârstă	109
III. 5. 2. Analiza populației din punctul de vedere al cunoașterii de carte	111
III. 5. 3. Analiza populației din punctul de vedere al situației familiale	114

III. 5. 4. Analiza populației din punctul de vedere al ocupațiilor.....	121
III. 6. Clădiri, locuințe, gospodării	124
III. 7. Situația socială în timpul Primului Război Mondial.....	127
CAPITOLUL IV. EVOLUȚIA CONTACTELOR CONFESIONALE ROMÂNNO-SÂRBE ÎN SECOLUL AL XIX-LEA	133
IV. 1. O istorie a începuturilor. Inițierea mișcării de emancipare a românilor de sub ierarhia sârbească de pe Valea Mureșului Inferior în prima jumătate a secolului al XIX-lea.....	134
IV. 1. 1. Primul episcop român la Arad: Nestor Ioanovici (1829-1830)..	135
IV. 1. 2. Formarea și expansiunea confesiunii greco-catolice	139
IV. 1. 3. Expansiunea confesiunii greco-catolice în Comitatele Arad și Cenad.....	143
IV. 2. Aspecte specifice ale procesului de despărțire ierarhică în comunitățile mixte româno-sârbe de la nord și sud de râul Mureș.....	146
IV. 2. 1. Premise ale procesului de despărțire ierarhică.....	146
IV. 2. 2. Lucrările Congresului național-bisericesc (august 1864)	149
IV. 2. 3. Implementarea cadrului legislativ al despărțirii ierarhice.....	152
IV. 2. 4. Componenta comisiilor de despărțire ierarhică la nivelul comunităților locale.....	154
IV. 2. 5. Separarea fondurilor, a fundațiilor și a averilor comune	158
IV. 2. 6. Disputa ierarhiei românești și sârbești privind mănăstirile de pe Valea Mureșului Inferior	162
IV. 2. 6. 1. Mănăstirea Bezdin.....	162
IV. 2. 6. 2. Mănăstirea Hodoș-Bodrog	166
IV. 2. 7. Despărțirea ierarhică în comunitățile mixte româno-sârbe	168
IV. 2. 7. 1. Nădlac	172
IV. 2. 7. 2. Pecica	184
IV. 2. 7. 3. Turnu (Tornea).....	186
IV. 2. 7. 4. Arad și Arad-Gai	188
IV. 2. 7. 5. Felnac	190
IV. 2. 7. 6. Saravale (Sarafola).....	192
IV. 2. 7. 7. Sânnicolau Mare	197
IV. 2. 7. 8. Cenad	206
IV. 3. Mitropolie, episcopii, protopopiate, parohii. Noua structură administrativă religioasă românească din Banat și Transilvania după despărțirea ierarhică.....	209
IV. 3. 1. Mitropolitul Andrei Șaguna	211
IV. 3. 2. Înființarea Episcopiei Caransebeșului.....	218
IV. 3. 3. Episcopia Aradului. Structură și jurisdicție	220
IV. 4. Înființarea structurilor administrativ-religioase sârbești din Banat după despărțirea ierarhică. Episcopii, protopopiate, parohii.....	222

CAPITOLUL V. DIMENSIUNI ALE CONVIEȚUIRII IDENTITARE ROMÂNNO-SLOVACE PE MELEAGURILE ARĂDENE (1802-1918) 227

V. 1. Evidențierea principiilor de identitate și alteritate socio-etno-culturală în comunitățile româno-slovace din localitatea Nădlac228

V. 1. 1. Evoluția instituțiilor sociale, confesionale și culturale ale comunității române și slovace de la Nădlac (1802-1918).....	228
V. 1. 1. 1. Comunitatea ecleziastică evanghelică slovacă.....	228
V. 1. 1. 2. Comunitatea ecleziastică ortodoxă română.....	232
V. 1. 1. 3. Școlile cu limba de predare slovacă.....	247
V. 1. 1. 4. Școlile confesionale ortodoxe cu limba de predare română.....	249
V. 1. 1. 5. Elevi nădlăcani români cu „școli înalte”.....	251
V. 1. 1. 6. Asociațiile național-culturale ale slovacilor din Nădlac.....	254
V. 1. 1. 7. Asociații economice și sociale. Sistemul financiar-bancar român și slovac la Nădlac.....	255
V. 1. 1. 8. Acțiunile de promovare culturală inițiate de ASTRA din Sibiu și de Asociația Națională Arădeană pentru Cultura Poporului Român în localitatea Nădlac, județul Arad. Membrii nădlăcani.....	258
V. 1. 1. 9. Implicarea nădlăcanilor în viața cultural-teatrală a Transilvaniei. Societatea pentru un fond de teatru român.....	264
V. 1. 2. Schimburi identitare interculturale reflectate în viața cotidiană a românilor și a slovacilor din Nădlac și din împrejurimi.....	268
V. 1. 3. Memoria colectivă și individuală. Relatări de istorie orală privind comunitățile româno-slovace de pe Valea Mureșului Inferior.....	279
V. 1. 3. 1. Imaginea „Bunului Împărat” Franz Iosif reflectată în memoria colectivă.....	279
V. 1. 3. 2. Nădlac. 1918. „Istorie trăită”.....	286

V. 2. Proiecte și colaborări politice, culturale și economice comune ale românilor și slovacilor289

V. 2. 1. Profesorul Atanasie Șandor (1809-1892). Promotor cultural în părțile arădene.....	289
V. 2. 2. Gustav Augustini (1851-1900) „Prietenul slovac al românilor”.....	293
V. 2. 3. Colaborări politice româno-slovaco-sârbe în timpul campaniei electorale de la Nădlac (1904).....	295
V. 2. 4. „Reuniunea Învățătorilor Români”. Ședința de la Nădlac (1910).....	299
V. 2. 5. Slovacii din Nădlac și Unirea Transilvaniei cu România. Trasarea granițelor de vest ale României.....	304

CONSIDERAȚII FINALE 311

ROMANIANS, SERBIANS, SLOVAKIANS ON THE VALLEY OF THE LOWER MUREȘ RIVER, 1802-1918 (Abstract) 317

BIBLIOGRAFIE

ANEXE33467

Cuprinsul volumelor apărute în colecția „Biografii istorice transilvane” 404-480